

«Շֆեդ» արժող գեղարուեստական, Գ. պրակ, Գևուճի-Մարիմ, Թիֆլիս, 1904.

Գնունի և Մարիմ փորձում են մեր հասարակութեանը և քաղաքական հասկացողութեամբ գեղարուեստի ճաշակը տալ: Այս է վկայում նրանց «Շֆեդ» գեղարուեստական արժույթի գ. պրակը, որ այս օրերս լոյս տեսաւ Թիֆլիսում: Ով որ ծանօթ է քաղաքական նոյն օրինակ գործերին, հեշտութեամբ կը համաձայնուի, որ Գնունի և Մարիմ իրանց արուեստով համարեա յետ չեն մնում քաղաքականից: Գեղարուեստական արժույթի գ. պրակով մեր առջև դրուած են շէն ու անշէն ու յիշատակարաններով հարուստ մեր հայրենի երկրի տասն իրօք շֆեդ նկարներ, 30×40 սմ. մեծութեամբ. «Հայր Յօհանայ վանքը», «Հաղբատ», «Մանահին» և Անիի աւերակների տեսարաններ: Տեսել ենք այդ բոլորը և՛ ուրիշների աշխատութեամբ, տեսել ենք նրանց յաջող լուսանկարները, բայց այս «Շֆեդ» արժույթի գեղարուեստական է բոլորին և գոհացնում ամենապահանջկոտ ճաշակը: Մարդ հաճոյքով է նայում այդ հինաւուրց յիշատակարանների գունատ ստուերներին, նրանց մօայլ ու մթին խորշերին, նըրբաբանդակ զարդերին, բոլոր այդ աւերակներին, որոնց վրայ փայլփլող պայծառ շողքն անգամ խորին թախիժ ունի իր խաղերի մէջ: Անիի գրադարան համարուած շէնքի սքանչելի քանդակները այս նկարների վրայ դուրս են եկել որպէս քնքոյշ ծաղիկների գեղարուեստական շարք, որին մարդ նայում է նայում և չի կշտանում: Եւ յետոյ Անիի պարիսպները իրանց մըռայլ վեհութեամբ, իրանց ալանդակ ու բողբոջ բացուածքներով, հաստ ու գալարուած թիկունքների ծակոտիներով, որոնց վրայ լոյսն ու ստուերը մի յաւիտենական մրցութեան մէջ են, հիանալի նիւթ են տուել արժող կազմողներին: Եւ ամայութիւնը շրջակայքի, և՛ երկինքը այդ բոլորի վրայ չոր ու անհամբոյր, որի վրայից քանիմի գունատ ամպեր անցնում են շտապով, ասես եկել են մի ցաւոտ ակնարկ ձգելու գեղեցկութեան ու սրբութեան այդ անդառնալի աւերածի վրայ: Այս բոլորը հիանալի կերպով են կատարուած:

Զգիտենք ինչ յաջողութիւն են ունեցել Գնունի-Մարիմի միւս հրատարակութիւնները (ա. բ. գ. պրակները), բայց անկեղծ կերպով կը ցաւէինք, որ այսքան գեղեցիկ գործը իր սկզբնաւորութեան մէջ խեղդուի որպէս պղնձուած հողի մէջ տընկած բոյս: Մեր միջավայրը առհասարակ Մուլու է շատ գեղեցիկ յղացումների, բարձր խոհերի համար: Մի թռիչքով եւրո-

պայի հետ շփուած մեր հասարակութեան գլուխը մի շփոթ է, ուր լաւն ու վատը խառնուած են իրար, նրա զգացմունքին ու խելքին կերակուր տուողը յաճախ երկրորդն է և ոչ առաջինը: Այսպիսի գեղարուեստական գործերը, որոնք հայրենի աւանդութիւնները, մեր անցեալի անձութիւնը, մեր ալեղարդ հնութեան թողած այսքան գեղեցիկ ժառանգութիւնը կապում են ազնուացնող արուեստի հետ, բարին ու գեղեցիկը լծորդում, իրօք խոշոր դաստիարակիչ նշանակութիւն կարող են ունենալ: Կորած, մոլորած խրճիթներում դարերի ընթացքում լուռ ապրում է տոմային բնազդը, որ ինքնըստինքեան գեղարուեստ է. այնտեղից աւելին չենք կարող պահանջել. բայց մեր դահլիճներում, ուր այնքան բան է մեղնում ամեն օր, լաւ կը լինի որ գոնէ հայրենի երկրի յիշողութիւնները կենդանի մնան: Նրանք կրթիչ են և ազնուացնող. առանց դրանց երիտասարդ սերնդի հայեացքը դառնում է բութ և հոգին անըզգայ:

Ա. Ա.

Х. А. Веркушети: „Материалы для истории грузино-армянских отношений“, С.-Петербургъ, 1904 г.

Հայ-վիրական յարաբերութիւններ... անա մի հարց, որ մի փայլուն ապացոյց է թէ ինչպէս երբեմն ըստ երևոյթին առողջ գլուխներով մարդիկ կարող են յափշտակուել արսուրդով, տէգեր կոտորել հողմադացների վրայ և միանգամայն գոհ մնալ իրանց արածից:

Պ. Վերմիշեան իր այս աշխատութիւնով մատը դրել է հէնց մի այդպիսի արսուրդի վրայ և անկողմնակալ ու սառն դատողութիւններով ցոյց է տալիս թէ որքան կեղծիք, որքան դիտաւորեալ, թունոտ չարակամութիւն կայ այն մարդկանց վարմունքի մէջ, որոնք հայ-վիրական անմիտ, հրէշաւոր հարցի տխրահոյակ հեղինակներ կարող են համարուել: Ահա այդ մարդկանց կարգին է պատկանում վրաց մէջ յարգ վայելող բանաստեղծ Իլ. Ճաւաւաձէն շնորհիւ իր «Հայ գիտունները և բողոքող քարերը» վերնագրով աշխատութեան, որի քննադատութեանն է նուիրուած պ. Վերմիշեանի գիրքը:

Իշխան Ճաւաւաձէն ինչպէս երևում է իր գիրքը գրելիս կրկնակի նպատակ է ունեցել, նախ իբր թէ պաշտպանել վրաց ազգը հայ գիտունների յարձակումներից և երկրորդ որքան կարելի է առատ ցելս շարտել ամբողջ հայ ազգի վրայ: Պ.